

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi
Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities

e-ISSN: 2717-8072, İBD June 2022, 3 (1):

Yanya Sancağı İdari Yapı ve Yerleşim Birimleri (1867-1913)

Fatma Nur TERZİ¹

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun
• terzifatmanur@gmail.com • [ORCID > 0000-0001-5438-6824](https://orcid.org/0000-0001-5438-6824)

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Kitap İncelemesi / Book Review

Geliş Tarihi / Received: 19 Ocak / January 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 23 Şubat / February 2022

Yıl / Year: 2022 | **Cilt – Volume:** 3 | **Sayı – Issue:** 1 | **Sayfa / Pages:** 233-236

Atıf/Cite as: Terzi F. N. "Yanya Sancağı İdari Yapı ve Yerleşim Birimleri (1867-1913) "
Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi, 3(1), Haziran 2022: 233-236.

ERKEN, İlkey, *Yanya Sancağı İdari Yapı ve Yerleşim Birimleri (1867-1913)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2021, 338 sayfa, ISBN: 978-975-17-4892-8.

İncelemesini yapacağımız çalışma; İlkey Erken'in Osmanlı Devleti'nde Balkan topraklarında yer alan Yanya bölgesinin idari yapılanmasının ve yerleşim birimlerini anlattığı "*Yanya Sancağı İdari Yapı ve Yerleşim Birimleri (1867-1913)*" adlı kitabıdır. İlkey Erken'in 2019 yılında tamamlamış olduğu bu doktora tezi çalışması giriş ve üç bölümden oluşmaktadır.

Eserin "*Giriş*" bölümünde; Yazar, Yanya'nın coğrafi konumunu, Osmanlı öncesi dönemini, fetih sürecini, literatür değerlendirmesini ve kitabı oluşturan bölümlerde hangi konuların anlatılacağına dair kısa özetler sunarak, çalışmaya genel bir giriş yapmıştır. Yanya bölgesinin coğrafi konumu açısından Güney Arnavutluk, Epir ve Toskalık bölgelerini kapsayan bir yer olarak belirtmiş ve zaman içerisinde Arnavutluk bölgesinin sınırlarının değişkenliğinin üzerinde durmuştur. Siyasi ve coğrafi şartlar neticesinde şekillenen sınırlar kapsamında Yanya bölgesinin gelişimi hakkında bilgiler verilmiştir. Bölüm içinde ise Arnavutluk ve Yanya bölgesi hakkında yapılan çalışmaları kısa paragraflar halinde tanıtarak kaynakların değerlendirilmesine yer vermiştir. İlkey Erken, çalışma konusu olarak Yanya bölgesini seçme nedenini 2014 yılında tamamlamış olduğu "*İşkodra Vilayetine İdari ve Sosyal Yapısı (1876-1912)*" adlı yüksek lisans çalışması olarak göstermiştir. Yazar yüksek lisans tezinde Arnavutluk'un kuzey bölgesini anlatırken, bu çalışmada Arnavutluk'un güney bölgesini anlatmıştır. Kaynak yoğunluğu nedeniyle bölgenin güneyinde yer alan Yanya toprakları çalışmada ön plana çıkarılarak yer olarak sınırlandırmıştır. Osmanlı Devleti'nde mülki yapılanmanın 1867'de tesis edilmeye başlamasıyla birlikte vilayet yapılanmasının Yanya Sancağı'nda uygulandığını açıklamıştır. 1867-1913 yılları arasında tarih sınırlandırılma durumuyla; Yanya Sancağının idari yapısı, dönüşümü ve tarihi süreç hakkında bilgiler vermiştir. (s.1-12.)

"*Yanya: Sınırlar, Fetih ve İdare*" adlı birinci bölümde; Arnavutluk isminin kökeni, tarihi süreç içinde yaşayan halkları, nüfus hareketliğini, Osmanlı Devleti'nin bölgeyi fethetmesini, Osmanlı idaresi altındaki vilayet teşkilatlandırılması, zaman içerisinde gerçekleşen sınır değişikliklerini ve Balkan Harbi zamanı Yanya vilayetinin dönüşümü hakkındaki bilgiler aktarılmıştır. "*Arnavut*" kelimesinin kökeni itibariyle başlayan farklı isimlendirme süreci her topluluğun kendince isim verme geleneğinden kaynaklandığı detaylı bir şekilde açıklamıştır. Tarihi süreç içerisinde varlık gösteren halkları isimlendirerek, Osmanlı fethine kadar olan halk figürlerini belirtmiştir. İsimlerin çokluğu her ne kadar okuyucu tarafında ufak da olsa bir konsantrasyon kaybı oluştursa da yazar her ismin sonuna birer dipnot koyarak, okuyucuya yabancı olan isimleri tek tek açıklamış ve oluşacak soru işaretlerinin önüne geçmeye çalışmıştır. Osmanlı'nın fethi kapsamında Arnavutluk bölgesinin Yanya özelinde Osmanlı varlığıyla birlikte bölgede görev alan idareciler kapsamında idari yapı şekillendirilmeye çalışılmıştır. Yanya sancağının zaman içerisinde

tahrir defterlerinde yer almasıyla şekillenen durumu kaza ve nahiye bölünmesine değinerek idari yapılanma açıklanmıştır. Yazar bu kısımda idari taksimat hakkında uygulanmayan iskan politikası ve tahririn nedenini 30-39 arasında değişen Yanya mahallelerinin sadece birinin Müslüman Mahallesi olmasına dair çarpıcı bir örnekle açıklamış ve başlığın konusunu tamamlamıştır.

Yazar birinci bölümün dördüncü başlığı olarak “*Tanzimat’tan Vilayet Teşkiline Kadar Yanya (1839-1867)*” ve beşinci başlık olarak da “*Yanya Vilayetinin Teşkili ve İdari Taksimatı (1867-1913)*” şeklinde yaşanan gelişmeleri tarihi kronolojiye uyarak açıklamıştır. Yanya sancağının gelişimini açık bir şekilde belirtmiştir. Özellikle Tanzimat dönemiyle beraber yaşanan dönüşüm bölgenin idaresini şekillendirmiş ve uygulamalarının neden-sonuç ilişkilerini sorgulamıştır. Kaza ve diğer idari birimlerin gösterdikleri değişimleri tablolar halinde ifade edilmiştir. 1867’den itibaren yeni vilayetlerin, Osmanlı topraklarında tanzimiyle beraber Yanya’nın konumu ve sınır değişiklikleri yansıtılmıştır. Yazar bu kısımda sınır değişikliklerini net bir şekilde ortaya koymak adına Devlet Salnameleri ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgelerini sıklıkla kullanmıştır. Osmanlı-Rus savaşları nedeniyle yaşanan askeri hareketliliğin Yanya’daki yansımaları ve merkezi idarede yapılan değişikliklerle beraber, Yunanistan’la yapılan sınır müzakerelerinin sonuçları tartışılmıştır. Birinci bölümün “*Tesalya’dan Balkan Harbi’ne Yanya ve idaresi (1897-1913)*” başlığı altında batılı devletlerin kışkırtması sonucunda meydana gelen Balkan Savaşları’nın sonuçları açıklanmıştır. Yaşanan süreçle birlikte değerlendirmeler yapılarak bölüm tamamlanmıştır. (s. 13-90.)

“*Yanya Sancağının Mülki İdaresi ve Taksimatı*” adlı ikinci bölümde; Yanya sancağının idaresi, merkez idarecileri, memur seçimleri, gayrimüslim memur tayinleri, mülki taksimat içindeki değişiklikler ve nahiye idaresinin yaygınlaştırılması hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bölümün son kısmında ise Yanya sancağına bağlı kaza, nahiye ve köyleri açıklanarak mülki taksimatın genel tablosu sunulmuştur. Bu kısımda yoğun gayrimüslim nüfus barındıran Yanya sancağında gerçekleşen idarecilerin tayini, yeni idari birimlerinin belirlenmesi, memur seçimleri ve sınırdaki idari birimlerin düzenlenme konuları özetlenmiştir. Sancak yönetim kadrosuna genel olarak baktığımızda; mutasarrıf, vali, müsteşar ve kaymakam gibi idareciler karşımıza çıkmaktadır. Yazar, sancak özelinde yönetim kadrosunu net bir şekilde açıklamak adına gerçekleşen değişiklikleri saptayarak Yanya’daki idari yapının görev tanımlarını yaparak niteliklerini açıklamıştır. Yönetici kadronun seçiminden sonraki konu ise müslim ve gayrimüslim memur seçimleridir. Bölge özelliklere aşina olan kişilerin seçimine ve bölgenin nüfus dağılımına dikkat edilmiştir. Zaman içerisinde kazaların nahiyeye, nahiyelerin kazaya dönüştürülme durumu ortaya çıkmıştır. Yazar bu değişken durumları maddi olanakların yetersizliği, Yunanistan’ın sınırdaki varlığı, batılı devletlerin gayrimüslimlerin yönetimde yer almalarının desteklenmesi ve güvenlik olaylarına bağlı olarak açıklamıştır.

Eserin ikinci bölümünün son başlığı olan “*Yanya Sancağının Mülki Taksimatı (1867-1913)*” bölümüyle Yanya sancağı özelinde sınırlar, kaza-naahiye ayrımı ve köy sayılarına dair açıklamalara yer verilmiştir. Merkezi yöneticiler, belediye sistemi, memur statüleri, ruhani lider seçimleri ve konsolosluklar hakkında bilgiler verilmiştir. Yazar bu kısımda özellikle bölgenin stratejik bir noktada olmasından dolayı yabancı devletler tarafından kurulan konsolosluklara dikkat çekmiştir. Ayrıca Yanya kazasının köy isimlerini imla, okuma teklifi ve bugünkü yazılım şekillerini Yanya Vilayet Salnamelerinden faydalanarak tablolar halinde açıklamıştır. İsim farklılıkları nedeniyle salnamelere karşı Şer’iyye Sicillerinden bu durumun takip edilme vurgusunda bulunmuştur. Yazar son olarak; Yanya kazasına bağlı Zagor, Korundos, Çerkovişte ve Malakas nahiyelerinin idari yapısıyla birlikte Koniçe, Aydonat, Meçova, Leskovik, Filat ve Grebene kazaları hakkında bilgilendirme yaparak bölümü sonlandırmıştır. (s. 91-191.)

“*Yanya Sancağında Yerleşim Birimleri*” adlı üçüncü bölüm sekiz başlığa ayrılmış ve birinci başlıkta Yanya sancağının idari ve yerleşim birimlerinin ayrımı hakkında genel bilgiler verilmiştir. “*Yanya Kazası Dahilindeki Yerleşim Birimleri*” adlı ikinci başlık altında ise Yanya özelinde; şehrin adı ve inşası, konumu ve gelişimi, mahalleleri, yerleşim unsurları, dini yapılar, eğitim kurumları, şehir ekonomisi, muhtelif yapılar, Yanya gölü ve adası hakkında bilgiler açıklanmıştır. Bu bilgilerin içeriğinde, Yanya isminin kullanım yerleri ve anlamı, yaşayan nüfus toplulukları, Yanya şehrinin kurulduğu coğrafi şartlar, kale içi yerleşimi, Hristiyan ve Müslüman yerleşkeleri, Türkçe mahalle isimleri, okul ve öğrenci sayıları, ticaret, doku macılık, deri ve kumaş üretimi, bina dışındaki karakol, hastane gibi yerleşimler ve ada balıkçılığı hakkında bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca Yanya kazasına bağlı; Malakas, Çerkovişte, Korundos ve Zagor nahiyesi yerleşim birimleri hakkında tek tek bilgilendirmeler yapılmakla beraber bölümün son altı başlığı ise Koniçe, Aydonat, Meçova, Leskovik, Filat ve Grebene kazası yerleşim birimleri şeklindedir. Yazar Yanya dışında kalan altı kazanın yerleşim birimleri hakkında akışa önem vererek sırasıyla; konum, kaza isminin kökeni, kullanılan yapılar, mahalleler, dini yapılar, ekonomik unsurlar ve sağlık kurumları hakkında bilgiler sunarak bölümü tamamlamıştır. (s. 193-294.)

Yazar, giriş ve üç bölümden oluşan çalışmasında genelde tarihi kronolojiyi takip etmiş ve yoğun kaynak kullanımıyla birlikte çalışmasını tamamlamıştır. Yanya ve Arnavutluk hakkında çalışmalardan ilki olarak Halil İnalıcı’ın “*Hicri 835 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-i Arnavid*” eseri olarak açıklamıştır. Arnavutluk bölgesinin çeşitli yerlerinde çalışma yapan yerli yabancı araştırmaları kısa özetler halinde açıklamıştır. Özellikle birinci bölümde detaylı dipnot kullanımı mevcuttur. Yer isimlerinin anlaşılması adına birçok sözlük taranarak manaları detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Şemsettin Sami’nin “*Kamus’ul Alâm*” eserini kullanımı oldukça yoğundur.

Çalışmada birinci elden kaynak olarak, Arnavutluk Devlet Arşivi, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri, Devlet Salnamesi, Nüfus Defterleri, Maarif Salnamesi, Yanya Vilayet Salnamesi kullanılmıştır. Ekler kısmında yazarın kendisi tarafından çekilen fotoğraflarla birlikte günümüz Yanya bölgesinin görselliği sergilenmiştir. Bu ana kaynakların yanında birçok temel çağdaş kaynaklardan istifade edilmiştir. Kullanılan kaynaklar dönemin belgeleriyle yoğun bir şekilde desteklenerek çalışma tamamlanmıştır. Bu anlamda çalışmada kullanılan kaynakların yeterli olduğu ifade edilebilir.

Eserde, Osmanlı Devleti'nin mülki idari yapılanması ve yerleşim birimleri ön plana çıkarılmıştır. Zamanın getirmiş olduğu şartlar neticesinde Osmanlı varlığının Arnavutluk bölgesine yerleşmesi sonucunda ortaya çıkan idari yapının oluşumuna dair bilgiler aktarılmaya çalışılmıştır. Bu nedenle İlkay Erken'in Balkan tarihine katkı sunduğu bu çalışması 1867-1913 yılları arasındaki Osmanlı idari yapılanmasını Yanya sancağı üzerinden işlemiştir. Kaynak kullanımıyla ulaşılan neden ve sonuç ilişkileri değerlendirilmiştir. Yerel tarihin anlaşılması ve doğru aktarılmasının yanında idari yapı ve yerleşim birimlerini içeren tarihi çalışmalarda örnek alınabilecek bir eser niteliğindedir. Dönemine olan etkisini başarılı bir şekilde yansıtmaya çalışmış ve literatüre katkıda bulunmuştur.